

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ПОВІТРЯНОГО ТРАНСПОРТУ**

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

з дисципліни «Економічна діагностика і контролінг»

за спеціальністю 051 «Економіка»

ОПП «Економіка підприємства»

ОПП «Економіка кібернетика»

ОПП «Міжнародна економіка»

Укладачі: Ковальчук А.М.

Конспект лекцій розглянутий та схвалений
на засіданні кафедри економіки
повітряного транспорту

Протокол №24 від «27» серпня 2021 р.

Завідувач кафедри _____ Ареш'єва О.В.

ВСТУП

Конспект лекцій навчальної дисципліни «Адаптивна економіка» розроблений на основі Робочої програми навчальної дисципліни», затвердженої у 2021 році та на основі освітньо-професійних програм: «Економічна кібернетика», навчальних та робочих навчальних планів НБ – 6-051-1/21, НБ – 6-051-1з/21 та РБ – 6-051-1/21, РБ – 6-051-1з/21; «Економіка підприємства», навчальних та робочих навчальних планів НБ – 6-051-3/21, НБ – 6-051-3з/21 та РБ – 6-051-3/21, РБ – 6-051-3з/21 та «Міжнародна економіка», навчальних та робочих навчальних планів НБ – 6-051-4/21, НБ – 6-051-4з/21 та РБ – 6-051-4/21, РБ – 6-051-4з/21 підготовки здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «Бакалавр» за спеціальністю 051 «Економіка» та відповідних нормативних документів.

Навчальна дисципліна «Економічна діагностика і контролінг» є дисципліною професійної підготовки та удосконалює теоретичні та практичні основи сукупності знань та вмінь, що формують профіль фахівця в галузі економіки підприємства.

Дисципліна «Економічна діагностика і контролінг» спрямована на формування у студентів системи знань про методологію економічної діагностики та реалізацію контрольної функції в діяльності підприємств. Предметом вивчення є теоретичні та практичні знання і вміння щодо застосування інструментарію економічної діагностики фінансового, майнового та ін. секторів господарювання підприємства.

Метою навчальної дисципліни «Економічна діагностика і контролінг» є формування економічного мислення і практичних навичок для проведення економічної діагностики та здійснення контролінгу, формування компетенцій щодо обґрунтування системи економічних показників аналізу та розробки контролюючої системи для забезпечення ефективності господарської діяльності підприємства.

Завданнями навчальної дисципліни є:

- формування у студентів уявлення про систему оцінювання стану підприємства в середовищі його функціонування;
- розвиток наукових поглядів на сучасні трактування методів економічного аналізу підприємства;
- вивчення теоретико-методичних засад економічної діагностики за різними напрямками для забезпечення ефективності цільового вибору щодо управління підприємством;
- опанування бізнес-індикаторів та критеріїв в системі економічної діагностики;

- набуття навиків проведення комплексної економічної діагностики аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства;
- обґрунтування характеру впливу ринкових умов і факторів на внутрішній економічний механізм і конкурентний статус підприємства;
- діагностика організаційних та ресурсних умов розвитку підприємства в сучасних умовах господарювання.

У результаті вивчення дисципліни «Економічна діагностика і контролінг» студенти повинні

Знати:

- сучасні технології, методи й інструменти економічної діагностики підприємства;
- аналітичний та методичний інструментарій для обґрунтування пропозицій та прийняття управлінських рішень;
- економічну термінологію, пояснювати базові концепції мікро- та макроекономіки;
- методи управлінської, фінансової діагностики та діагностики виробничого потенціалу підприємства;
- види й особливості діагностики майнового, ринкового стану підприємства, систем економічної безпеки, конкурентоспроможності та потенціалу розвитку;
- інструментарій оцінювання конкурентоспроможності підприємства і його продукції на ринку;
- особливості організації і техніки оцінки економічного стану та характеру впливу середовища підприємства;
- методичні положення контролінгу на підприємстві;

Вміти:

- застосовувати аналітичний та методичний інструментарій для обґрунтування пропозицій та прийняття управлінських рішень різними економічними агентами (індивідуумами, домогосподарствами, підприємствами та органами державної влади);
- застосовувати відповідні економіко-математичні методи та моделі для вирішення економічних задач;
- проводити аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, визначати функціональні сфери, розраховувати відповідні показники які характеризують результативність їх діяльності,
- застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати;

- ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання соціально-економічних даних, збирати та аналізувати необхідну інформацію, розраховувати економічні та соціальні показники;
- застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик економічних систем різного рівня, а також особливостей поведінки їх суб'єктів;
- розуміти та самостійно формувати стратегії розвитку підприємства на засадах конкурентоспроможності, якості, безпековості та прибутковості економічних систем;
- застосовувати методи економічної діагностики при оцінюванні конкурентоспроможності продукції та підприємства, інвестиційної та кредитної привабливості;
- проєктувати завдання та інструментарій контролінгу ефективності системи управління, фінансів та економічної безпеки, потенціалу розвитку підприємства.

Навчальна дисципліна «Економічна діагностика і контролінг» підсилює наступні компетенції: здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в економічній сфері, які характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, що передбачає застосування теорій та методів економічної науки; здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях; здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; здатність оцінювати та забезпечувати ефективність розвитку економічних систем; . здатність формувати та обґрунтовувати ціннісні пріоритети; здатність прогнозувати на основі стандартних теоретичних та економетричних моделей соціально-економічні процеси; здатність використовувати сучасні джерела економічної, соціальної, управлінської, облікової інформації для складання службових документів та аналітичних звітів.

Дана дисципліна базується на знаннях таких дисциплін, як «Основи функціонування економіки на мікро-, макро- та мезо- рівнях», «Економіка підприємства» та є базою для вивчення подальших дисциплін, а саме: «Економіка інтелектуальної власності та комерціалізація інновацій», «Проектний аналіз і оцінювання ризиків», «Лідерство та креативна економіка», «Планування діяльності підприємства», «Моделювання бізнес-процесів», «Проектування розвитку економічних систем» та інших.

МОДУЛЬ № 1 «ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ПІДПРИЄМСТВА»

Тема 1. Предмет і завдання дисципліни «Економічна діагностика і контролінг».

План

1. Основні поняття економічної діагностики та економічного аналізу.
2. Аналіз організаційної підсистеми.
3. Аналіз економічної підсистеми.
4. Мікроекономічний, ретроспективний та перспективний аналізи.
5. Методи діагностики.
6. Предмет, об'єкт, завдання та методологія економічної діагностики та контролінгу.

Тема 2. Бізнес-індикатори у системі економічної діагностики та контролінгу

План

1. Сутність та властивості системи економічної діагностики.
2. Місце бізнес-індикаторів у системі економічної діагностики та контролінгу.
3. Принципи та чинники добору бізнес-індикаторів у системі економічної діагностики.
4. Критерії в системі економічної діагностики та контролінгу.

Тема 3. Діагностика конкурентного середовища підприємства.

План

1. Зміст діагностичних процесів в галузі оцінювання конкурентного середовища підприємства.
2. Система показників оцінки конкурентного середовища підприємства.
3. Вибір і оцінка стратегічної позиції підприємства на ринку.
4. Оцінка привабливості стратегічних зон господарювання підприємства на ринку.
5. Оцінка конкурентного статусу підприємства на ринку.
6. Джерела збору інформації про конкурентів.
7. Аналіз інформації про конкурентів.
8. Методи діагностики конкурентної стратегії.
9. SWOT -аналіз як метод діагностики конкурентної стратегії підприємства.
10. Визначення пріоритетних конкурентів на ринку

Тема 4. Діагностика конкурентоспроможності продукції підприємства.

План

1. Поняття конкурентоспроможності продукції підприємства.
2. Фактори впливу на конкурентоспроможність продукції підприємства.
3. Методологічні засади оцінки конкурентоспроможності продукції.
4. Компенсаційна і не компенсаційна оцінки конкурентоспроможності продукції.
5. Напрямки підвищення конкурентоспроможності продукції підприємства.
6. Систематизація факторів впливу на конкурентоспроможність продукції підприємства.

Тема 5. Діагностика майна і ринкова ціна підприємства.

План

1. Нормативно-правова основа оцінки ринкової вартості майна.
2. Основні поняття діагностики ринкової вартості майна.
3. Підготовчий етап до оцінки майна.
4. Порядок погодження та затвердження оцінки майна.
5. Оцінка розміру статутного фонду відкритого акціонерного товариства, що створюється в процесі приватизації.
6. Особливості оцінки цілісних майнових комплексів.

Тема 6. Діагностика виробничого потенціалу підприємства.

План

1. Сутність, зміст та складові елементи виробничого потенціалу підприємства.
2. Діагностика виробничої програми підприємства.
3. Ресурсне обґрунтування виробничо-господарської діяльності підприємства.
4. Оцінка ефективності виробничого потенціалу підприємства.
5. Порядок розроблення виробничої програми підприємства.
6. Баланс робочого часу.
7. Обґрунтування виробничої програми виробничою потужністю.
8. Оцінка вартості виробничої програми підприємства.
9. Діагностика необоротних активів та основних засобів підприємства.
10. Діагностика оборотних активів підприємства.

11. Аналіз витрат та собівартості.

Тема 7. Діагностика персоналу та корпоративної культури підприємства

План

1. Діагностика основних показників роботи персоналу на підприємстві.
2. Корпоративна та економічна культура підприємства, її суть та функції.
3. Характеристика основних моделей економічної культури підприємства.
4. Аналіз факторів впливу на формування економічної культури.
5. Оцінка економічної культури підприємства.
6. Значення відмінностей національних культур в управлінні підприємством.
7. Фактори, що сприяють та гальмують розвиток ефективної економічної культури на підприємстві.
8. Характеристика національних стереотипів.
9. Аналіз ефективності економічної культури підприємства

МОДУЛЬ № 2 «КОНТРОЛІНГ НА ПІДПРИЄМСТВІ»

Тема 1. Управлінська діагностика та контролінг

План

1. Сутність управлінської діагностики та основні методичні підходи до її проведення.
2. Напрямки управлінського діагностування.
3. Критерії і показники, що використовуються для діагностики системи управління на підприємстві.
4. Контролінг в системі управління підприємством: сутність, функції та види.
5. Предмет, методи та об'єкти контролінгу.
6. Принципи і сфера застосування контролінгу.
7. Взаємозв'язок контролінгу з функціями управління підприємством.
8. Орієнтація контролінгу на типи управлінських рішень.

Тема 2. Організаційно-методичні основи створення системи контролінгу на підприємстві

План

1. Проектування системи контролінгу та організаційної структури підприємства.
2. Місце служби контролінгу в організаційній структурі підприємства.
3. Параметри, структура і склад служби контролінгу.
4. Інформаційне забезпечення та діагностика інформаційних потоків підприємства у системі контролінгу
5. Управлінський облік в інформаційному забезпеченні контролінгу

Тема 3. Діагностика ліквідності, платоспроможності та прибутковості підприємства.

План

1. Основні характеристики понять ліквідності та платоспроможності підприємства.
2. Діагностика ліквідності та платоспроможності підприємства.
3. Діагностика ліквідності балансу: групування активів та пасивів підприємства.
4. Критерії розподілу підприємств за рівнем платоспроможності.
5. Аналіз формування прибутку підприємства.
6. Прибутковість підприємства та її показники.
7. Діагностика прибутковості підприємства.

Тема 4. Діагностика фінансової стійкості підприємства.

План

1. Поняття про фінансову стійкість підприємства.
2. Етапи діагностики фінансової стійкості.
3. Експрес-діагностика фінансової стійкості підприємства.
4. Оцінювання фінансової стійкості підприємства за типами.
5. Оцінювання запасу фінансової стійкості

Тема 5. Діагностика ділової активності підприємства.

План

1. Ділова активність підприємства як економічне поняття.
2. Етапи діагностики ділової активності.
3. Експрес-діагностика ділової активності підприємства.
4. Стійке зростання підприємства.
5. Діагностика стійкого зростання підприємства.
6. Моделі коефіцієнта стійкого зростання

Тема 6. Діагностика та контролінг банкрутства на підприємстві.

1. Сутність діагностики банкрутства, її принципи і методи.
2. Послідовність проведення діагностики банкрутства.
3. Основні підсистеми системи діагностики банкрутства: експрес-діагностика банкрутства і фундаментальна діагностика банкрутства.
4. Етапи експрес-діагностики банкрутства
5. Система показників для прогнозування ймовірності банкрутства.
6. Сутність комплексного фундаментального аналізу.
7. Методи комплексного фундаментального аналізу.

Тема 7. Контролінг інвестиційних проектів

1. Особливості контролінгу інвестиційних проектів.
2. Проектна діяльність та проекти на підприємствах. Ознаки проектів.
3. Інвестиції як джерела формування капіталу підприємств та проектів.
4. Алгоритм контролінгу інвестиційних проектів.
5. Методи оцінки інвестиційних проектів.
6. Загальнодержавна ефективність інвестиційних проектів.
7. Комерційна ефективність інвестиційних проектів.
8. Бюджетна ефективність інвестиційних проектів. Критерії оцінки інвестиційних проектів у контролінгу.

Тема 8. Діагностика та контролінг у системі прийняття управлінських рішень

1. Класифікація управлінських рішень.
2. Критерії прийняття управлінських рішень за ступенем визначеності результату.
3. Ризики у прийнятті господарських рішень.
4. Характеристика підходів до прийняття управлінських рішень.
5. Класифікація підходів до прийняття управлінських рішень за ступенем раціональності.
6. Етапи процесу прийняття рішень з позицій класичного підходу.
7. Етапи процесу прийняття рішень з позицій підходу обмеженої раціональності.
8. Форми реалізації процесу прийняття рішень з позицій соціально-психологічного підходу.
9. Консалтинг як система підтримки прийняття управлінських рішень.
10. Основні види консалтингових послуг.
11. Методи надання консалтингових послуг.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова література [1, 2, 3, 4, 5]

1. Кривов'язюк І. В. Економічна діагностика: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2017. 456 с.
2. Гетьман О.О. Економічна діагностика. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 307 с.
3. Брітченко І.Г., Князевич А.О. Контролінг : навч. посіб. / І. Г. Брітченко, А. О. Князевич. – Рівне : Волинські обереги, 2015. – 280 с.
4. Костенко Т.Д. Економічна діагностика. Практикум. К.: Центр учбової літератури, 2007. 186 с.
5. Сарай Н.І. Економічна діагностика: навч. посіб. Тернопіль: ТНЕУ, 2015. с. 165.

Допоміжна література [6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17]

6. Ареф'єва О.В. Конкурентоспроможність підприємств у міжнародному цифровому просторі: монографія К.: НАУ, 2019. с.342.
7. Ареф'єва О.В., Вовк О.М., Очеретяна С.О. Методичні засади діагностування результативності модернізації підприємств в контексті реалізації інноваційного потенціалу. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія: Економічні науки.* 2020. Вип. 4 (149). С. 8-16.

8. Ареф'єва О. В., Вовк О. М. Адаптивне управління підприємствами в умовах неотехнологічного відтворення : монографія. Київ : НАУ, 2020. 232 с.
9. Ареф'єва О.В., Вовк О.М., Ковальчук А.М. Стійкий розвиток підприємств у міжнародному економічному просторі: Монографія/За редакцією Ареф'євої О.В. – К.: НАУ, 2018. – 260 стор
10. Вовк О.М. Детермінанти модернізації підприємств інфраструктурної сфери: теорія, методологія, практика. Київ, ФОП Маслаков, 2020. 480 с.
11. Ковальчук А. М. Економічна діагностика інноваційного розвитку авіапідприємств. *Адаптивне управління підприємствами в умовах неотехнологічного відтворення: монографія/ за ред. д-ра. екон. наук, професора Ареф'євої О.В.* – К.: НАУ, 2020, 260 с.
12. Вовк О.М. Методичне забезпечення оцінювання ефективності на транспортних підприємствах. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. Д.: ДВНЗУ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури», 2016. вип. 2. С. 153-159. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/2_2016/30.pdf
13. Ареф'єва О.В., Вовк О.М. Формування механізму нарощування ефективності використання резервів розвитку потенціалу підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2018, №25. С. 310-317. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/25_2018_ukr/52.pdf
Ковальчук А. М. Управлінські аспекти оцінювання економічної безпеки підприємства в умовах трансформаційної економіки *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2020. №4 (72). С. 211-218 <https://doi.org/10.33271/ebdut/72.211>
14. Вовк О. М., Ковальчук А. М., Комісаренко Я. І., Джулай А. В. Прибуток та рентабельність як детермінанти розвитку підприємства. *Modern Economics*. 2020. № 21(2020). С. 37-44. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V21\(2020\)-06](https://doi.org/10.31521/modecon.V21(2020)-06)
15. Вовк О.М., Ковальчук А.М., Мацаєнко Ю.О. Діагностика ефективності управління персоналом аеронавігаційного підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7860> <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.5.51>
16. Вовк, О. М.; Ковальчук, А.М.; Тхор, А. Я. Технологій економічної діагностики процесів комерціалізації потенціалу підприємства // Topical issues of the development of modern science. Abstracts of the 8th International scientific and practical conference. Publishing House "ACCENT". Sofia, Bulgaria. 2020. Pp. 174-179. URL: <http://sci-conf.com.ua>.

17. Вовк, О. Ковальчук, А. Кравченко, М. Напрями економічної діагностики підприємств в умовах сьогодення. Збірник наукових праць ЛОГОС, 2020, С. 64-65. DOI 10.36074/24.04.2020.v1.21

Інформаційні ресурси в Інтернеті [18, 19]

18. <https://zakon.rada.gov.ua/laws>

19. <http://www.kmu.gov.ua>